

In dit artikel wil ik de geïnteresseerde verzamelaar handvatten geven bij het positioneren van de lichtblauwe portzegels gedrukt tussen 1881 en 1894. Het doel daarbij is niet zozeer om volledig of vernieuwend te zijn, maar met name om anderen te enthousiasmeren voor deze emissie en haar mogelijkheden.

DOOR Dennis Smits

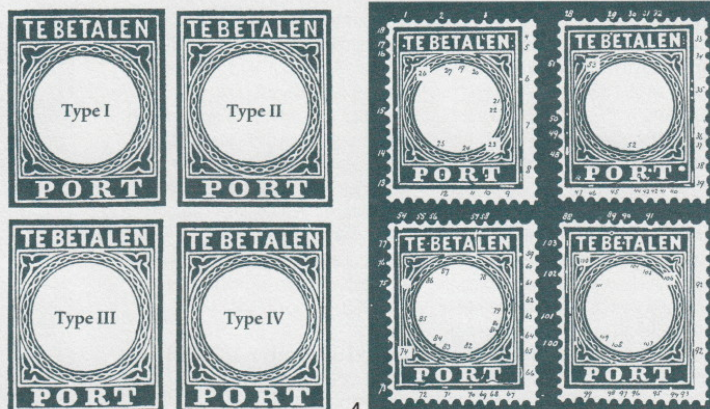
Het positioneren van de lichtblauwe portzegels

Deze in 1881 uitgegeven zegels zijn gedrukt in waarden van 1 cent, 1½ cent, 2½ cent, 12½ cent, 15 cent, 20 cent, 25 cent en 1 gulden. In 1887 toen de voorraad van de 5 cent en 10 cent uit 1870 bijna op was zijn ook deze waarden uitgegeven in de lichtblauwe kleur. De zegels zijn uitgevoerd in boekdruk en zijn gedrukt in vellen van 200 zegels. Deze vellen werden samengesteld uit 200 losse clichés (20 rijen van 10 zegels).

Al in oktober 1881 werd door L. Hanciau in 'le timbre-poste' geschreven over 4 typen die te onderscheiden zijn (AFB. 1). Kenmerkende verschillen zijn onder andere:

- Bij de type I bestaat de schakelketting uit 34 schakels, staat de T van betalen rechts van de bovenste schakel en is de bovenste poot van de E van TE korter dan de andere potten.
- Bij de type II bestaat de schakelketting uit 33 schakels en staat de T van betalen tussen de bovenste schakels in.
- Bij de type III bestaat de schakelketting uit 32 schakels en staat de T van betalen links van de bovenste schakel.
- Het type IV tot slot telt 37 schakels en de N van betalen staat duidelijk verder naar rechts.

De verdeling binnen de drukvorm van verschillende typen wordt een zetting genoemd¹.

Gedurende de drukperiode zijn vanwege beschadigingen regelmatig clichés vervangen door andere. Ook is er tweemaal een grote schoonmaak geweest waarbij de complete drukvorm uit elkaar is gehaald, beschadigde clichés werden verwijderd en vervolgens werd de drukvorm in willekeurige volgorde weer in elkaar gezet waarbij de oude goedgekeurde voorraad werd aangevuld door nieuwe clichés. Voor een uitgebreide beschrijving van de verschillende bekende zettingen en bijbehorende afleverdata verwijs ik naar het Handboek Postwaarden Nederland (1994-heden)¹.

Het stap voor stap bepalen van de juiste positie en zetting

Aan de hand van een aantal voorbeelden zal ik laten zien hoe het bepalen van de positie en zetting gedaan kan worden. Hierbij zal ik verschillende facetten die kunnen helpen aan bod laten komen.

Voorbeeld 1

AFB. 2 laat een strip van vijf 1 cent zegels zien met links en onder een velrand, getand 13½:13¼. Deze tanding komt uitsluitend voor in de B-zetting dus is dit geheel te positione-

3

6

7

ren als B 20.1 t/m 20.5. In dit geval kan dus, zonder dat de typen bepaald zijn of de clichés zijn bestudeerd, dankzij de tanding en aanwezige velrand al bepaald worden van welke posities deze eenheid afkomstig is. Overigens zou het ook zonder velrand niet al te moeilijk zijn geweest. Een combinatie van III+IV+III+IV is namelijk uniek, komt alleen in de B-zetting voor en zou naar dezelfde posities leiden. Eenheden, al dan niet met velrand, zijn echter schaars en vaak zijn het losse zegels die gepositioneerd moeten worden. Een houvast aan een combinatie van typen of de aanwezigheid van een velrand heeft u dus meestal niet.

Voorbeeld 2

De 25 cent zegel type III (AFB. 3) heeft tanding 12½. 25 cent zegels met deze tanding zijn altijd afkomstig uit de G-zetting. In deze zetting komen alleen nog de typen I, II en III voor. In theorie zijn er 156 posities mogelijk.

Het handboek der postwaarden van Nederlandsch-Indië deel II (1924)² is een belangrijk hulpmiddel om het zegel te kunnen positioneren. Bij bestudering van het zegelbeeld valt direct de grote streep links van de L van betalen op. AFB. 4 laat één van de afbeeldingen uit dit handboek zien. Deze grote streep wordt hierop aangegeven als fout 57. Fouten 69 en 70 zijn ook aanwezig. Dit zegel blijkt dan ook afkomstig te zijn van positie 179 in de G-zetting (AFB. 5).

Voorbeeld 3

Tot nu toe is de tanding steeds voldoende geweest om de zetting te bepalen. Vaak is dit echter niet zo. Neem als voorbeeld de 1 cent tanding 12½ welke drie oplagen kent in deze tanding, namelijk:

- 28 december 1889 (E-zetting);
- 9 juli 1892 (E-zetting);
- 9 september 1893 (G-zetting).

Hierboven zijn twee 1 cent zegels type III met tanding 12½ met min of meer dezelfde fouten afgebeeld (AFB. 6+7). Met behulp van het handboek der postwaarden van Nederlandsch-Indië deel II is dit cliché te positioneren als E 3.7. In zetting G komt dit cliché volgens het handboek niet meer voor. Die mogelijkheid valt dus af. De 1 cent zegel afgebeeld (AFB. 7) is gestempeld '9 .C. 1'. Aangezien dit 1891 moet zijn is dit zegel dan ook afkomstig van de eerste oplage in de E-zetting van 28 december 1889. De andere zegel (AFB. 6) is duidelijk 'groenblauwachtig' van kleur wat kenmerkend is voor de levering van 9 juli 1892. Ter vergelijking (AFB. 8) een 15 cent E 3.7 (levering 27 juni 1890). Te zien is dat de deuk in de rand rechtsboven zowel daar als bij de tweede oplage van de 1 cent E-zetting voorkomen terwijl deze deuk nog niet aanwezig is bij de eerste oplage van de 1 cent E-zetting. Ook is te zien dat de T van

Fout. Fehler. Fault. Défaut.	Rij. Reihe. Row. Rangée.	N°.	Fout. Fehler. Fault. Défaut.	Rij. Reihe. Row. Rangée.	N°.	Fout. Fehler. Fault. Défaut.	Rij. Reihe. Row. Rangée.	N°.	Fout. Fehler. Fault. Défaut.	Rij. Reihe. Row. Rangée.	N°.
1	2	9	28	3	10	55	9	7	83	9	7
2	18	7	29	3	2	56	14	5	84	16	5
3	2	9	30	3	10	57	17	9	85	3	10
4	18	7	31	3	5	58	5	2	86	18	6
5	15	6	32	10	5		16	10	87	9	7
6	1	7	33	3	5	59	5	2	88	10	6
7	1	6		15	10	60	19	4	89	18	4
8	1	6	34	3	2	61	12	5	90	18	10
9	2	9		10	8	62	1	8	91	18	10
10	5	4	35	3	2	63	1	8	92	5	4
11	2	9	36	3	9	64	12	4	93	14	5
12	18	10	37	1	8	65	15	9	94	19	4
13	3	5	38	17	9	66	16	10	95	12	5
	19	4	39	3	9	67	9	6	96	16	4
14	18	6	40	15	6	68	9	6	97	17	8
15	8	7	41	3	9	69	17	9	98	14	5
16	1	7	42	17	9	70	17	9	99	10	4
17	3	9	43	3	9	71	14	5	100	17	9
18	1	7	44	19	4	72	9	6	101	10	6
	1	8	45	15	6	73	9	6	102	15	9
19	1	6	46	15	9	74	3	10	103	15	9
20	8	7	47	3	2	75	19	4	104	18	2
21	1	7	48	15	6	76	19	4	105	15	9
22	2	9	49	3	2	77	5	2	106	10	6
23	3	9	50	3	5	78	10	4	107	13	10
24	3	10	51	3	5	79	13	10	108	15	10
25	3	10	52	10	5	80	17	8	109	18	2
26	18	2	53	3	5	81	3	10	110	3	10
27	5	2	54	10	10	82	10	8	111	10	10

5

8

'cent' bij de vroegere oplagen (AFB. 7+8) nog een breuk rechtsboven kent terwijl dit zetsel bij de tweede oplage van de 1 cent E-zetting vervangen is door een nieuw intact exemplaar.

Voorbeeld 4

Doordat het cliché op positie E 3.7 niet voorkomt in zetting G blijft voorgaand voorbeeld relatief gemakkelijk. Er zijn immers dan nog maar twee opties waarbij de blauwdrukkleur tussen de beide oplagen duidelijk afwijkt. Dat het bepalen van een zetting of oplage soms bijna onmogelijk is zien we bij de 5 cent getand 12½. Hiervan zijn vanaf 1888 meer dan tien oplagen gedrukt. Deze komen voor in de opstellingen B, H, E, F en G. Hierbij komt de bekende plaatfout E.T voor. (AFB. 9-13) In zetting B is dit cliché terug te vinden op 11.10. In H, E en F is deze fout terug te vinden op positie 12.7 en in zetting G op positie 14.2. Omdat ze allemaal gelijk getand zijn zal nu ook weer gekeken moeten worden naar andere kenmerken. Met behulp van de fouten in blauwdruk en zwartdruk, de kleurnuances van de blauwdruk en het stempel zal ik laten zien dat alle zegels van een andere oplage zijn geweest.

In de portzegel (AFB. 9) is links onder duidelijk een beschadiging aan de rand te zien. Deze beschadiging komt bij de vroege oplagen voor en lijkt later te zijn bijgewerkt. Daardoor kan geconcludeerd worden dat dit een zegel uit de H- of (vroegere) E-zetting is (1888-1889). Dit wordt daarnaast bevestigd door de diep donkere tint blauw in combinatie met een puntstempel. De G zetting is ook in een donkere

9

tint blauw maar komt zelden of nooit voor met een puntstempel. Dit stempel is officieel namelijk vanaf 15 juni 1893 niet meer geldig. Daarnaast is ook de gebroken boog van de 5 (zwartdruk) een duidelijke aanwijzing dat hier geen sprake kan zijn van een late E-zetting, F-zetting of G-zetting. Het zetsel is dan vervangen door een intact exemplaar. De kleurnuance groenblauwachtig (AFB. 10) is kenmerkend voor de oplage van 9 juli 1892 in de zetting F. AFB. 11 toont een helder lichtblauwe blauwdruk gestempeld in (AU)G '92. Dit zegel moet dan ook afkomstig zijn uit (een latere oplage van) de E-zetting. Tot slot een exemplaar (AFB. 12) wat donker van kleur is maar niet de andere kenmerken heeft zoals beschreven bij afbeelding 9. De punt tussen de E en T is minder fors en daarnaast staat er een heel klein stipje links onder in de witte cirkel. Overigens is de zegel van de vroegere oplagen (AFB. 9) dieper donkerblauw van kleur dan in de G-zetting. Ter vergelijking een strip van de 25 cent 14.1+14.2 (E.T)+14.3. (AFB. 13) Zoals eerder aangeven is deze getand 12½ en altijd in de G-zetting.

Zelf aan de slag met de literatuur

Hieronder nog wat informatie om het gemakkelijker te maken zelf aan de slag te gaan.

Om meer te leren over de aspecten van deze emissie kunt het best het supplement uit het Handboek Postwaarden Nederland¹ bestuderen. De verschillende zettingen en fasen worden uitgebreid besproken en daarnaast bevat dit supplement een overzicht van alle

10

afleveringen van de portzegels. Uiteraard komen ook nog veel andere interessante aspecten van deze emissie aan de orde. Wilt u vervolgens zelf gaan positioneren dan is het handboek der postwaarden van Nederlandsch-Indië deel II (1924)² zo ongeveer onmisbaar. In dit meer dan 90 jaar oude boekwerk is getracht om per zetting de kenmerken in de blauwdruk van ieder zegel te beschrijven. Kanttekening is dat op de handgemaakte afbeeldingen fouten wel eens op een verkeerde plaats of in afwijkende vorm zijn ingetekend. Daarnaast heeft men soms vreemde conclusies getrokken door te stellen dat een fout die in de ene zetting aanwezig is, in de volgende zetting niet aanwezig zou zijn, om vervolgens in de daaropvolgende zetting weer terug te keren op exact dezelfde plaats en in dezelfde vorm. Het boek behandelt deze portzegels in zijn geheel. Ook van de Nederlandse waarden wordt informatie gegeven (zoals oplagen, zettingen en dergelijke).

Vergelijkingsmateriaal

In de meest ideale situatie heeft u complete vellen, veldelen, blokken, strips en paren. Niet alleen is het positioneren gemakkelijker bij grotere eenheden, ook zorgt dit ervoor dat u vergelijkingsmateriaal heeft. Van de overzeese 'zuster'-emissies worden overigens nog wel eens vellen of veldelen aangeboden. Ook bestaande reconstructies kunnen u helpen, alhoewel hierin natuurlijk fouten kunnen zitten. Heeft u alleen losse exemplaren dan heeft u de literatuur nodig bij het positioneren.

Alle begin is moeilijk

Zoals wel vaker zal het in het begin niet meevallen en zult u zeker niet in staat zijn elk zegel direct te positioneren. Ik heb gemerkt dat het vaak helpt een zegel weg te leggen en er later nog eens met een frisse blik naar te kijken. Vaak vallen je dan ineens andere foutjes op waardoor je wel de positie kunt bepalen. Hoe meer zegels u bestudeert hoe gemakkelijker het zal worden. Doorzetten dus.

Zoals u in bovenstaande voorbeelden heeft gezien wordt de complexiteit ook mede veroorzaakt door de mogelijke oplossingen die er zijn. Wilt u relatief gemakkelijk (en goedkoop) starten dan kunt u zich het best richten op

11

12

13

14

bijvoorbeeld de 15 cent (E-zetting), 20 cent (G-zetting) en 25 cent (G-zetting) in tanding 12½. U kunt zich dan uitsluitend bezig houden met het positioneren zelf en hoeft niet na te denken over de juiste zetting. Daarnaast hebben de latere zettingen vaak het voordeel dat hierop veel meer fouten aanwezig zijn dan bij de vroegere oplagen in bijvoorbeeld de B zetting. Wie kan de zegels op afbeelding 14 positioneren met behulp van afbeelding 4 en 5? Bent

u de eerste die ze allemaal juist positioneert, dan krijgt u de zegels thuisgestuurd. Wordt dit de start van uw eerste reconstructie?!

Oproep

Heeft u reconstructies uit de collectie Verbeek of ander interessant studiemateriaal? Of heeft u portzegels van 5 of 10 cent gestempeld voor 1889? Dan hoor ik graag van u! Met scans in goede kwaliteit of het materiaal zelf zou u me

enorm kunnen helpen bij het doen van mijn studies. Hartelijk dank. dhpmsmits@hotmail.nl

Literatuur

1) Holstege, Vellekoop, van den Heuvel en Brekelmans (1994-heden). *Handboek postwaarden Nederland, 12 portzegels 1881-1887* Pagina 1-51.
2) Gatsionides, Waller, Van Engelen van der Veen en Meijer (1924). *Handboek der Postwaarden van Nederlands-Indië Deel II. Hoofdstuk 4, de uitgifte 1881-1893*. Pagina 48-147.

Hertogpost 2015

In verband met het 85-jarig jubileum van de 's-Hertogenbossche Filatelistenvereniging wordt deze Hertogpost georganiseerd. Deze naam is ook een oude bekende en bestaat al 35 jaar. Het tweedaagse evenement is niet alleen een beurs, met Nederlandse en Europese standhouders, waaronder Maandblad Filatelie, maar ook een tentoonstelling (categorie 3 en propaganda), die als thema 'Brabantica' heeft meegekregen. Enkele inzenders geven een zogenaemde Filapower presentatie. Een toelichting met een PowerPoint presentatie. Ook is er een prentbriefkaarten-

expositie over het Brabantse dorpsleven, waarbij naast prentbriefkaarten ook stadsplattegronden en dergelijke te zien zijn. Op zaterdag wordt de Dag van de Jeugdfilatelie georganiseerd, de dertigste editie. Er wordt een tentoonstellingscatalogus uitgegeven met bijzondere artikelen. In de ruime foyer kan men de lunch gebruiken. Ook voor de niet verzamelende partners is er wat te beleven. Zo zijn er tweedehands boeken met het thema Brabantica te koop, is er een modelspoorbaan en is er een workshop 3D-kaarten maken. Zie ook De Posthoorn en de rubriek stempels.

Nadere inlichtingen:
www.hertogpost-event.nl

Maaspoort Sports & Events
Marathonloop 1
5235 AA 's-Hertogenbosch

Openingstijden:
Vrijdag 20 maart 10:00-17:00u
Zaterdag 21 maart 10:00-16:00u
Entree € 5,00, jeugd tot 18 jaar gratis
Vrij parkeren
Openbaar vervoer: Vanaf centraal station 's-Hertogenbosch
Stadsbus 9: Maaspoortweg,
's-Hertogenbosch, halte Maaspoort Sports + Events
Stadsbus 6: (richting Empel), halte Burg. Godschalxstraat Maaspoort Sports + Events

